

Wereldhandelsorganisatie: Business as usual in Cancun?

Voorwoord

Midden september komen de ministers van handel van de 146 lidstaten van de Wereldhandelsorganisatie (WHO) samen in Cancun (Mexico) om nieuw leven in te blazen in de onderhandelingsronde die twee jaar geleden in Doha van start is gegaan en die tot doel heeft om verdere handelsbarrières te beslechten.

Op hun agenda staan niet minder dan 21 onderhandelingsthema's, gaande van landbouwsubsidies en markttoegang voor ontwikkelingslanden tot een eventueel investeringsakkoord. Doorheen die wirwar van onderhandelingsthema's loopt echter één rode draad, namelijk het versterken van de macht van de WHO door diezelfde WHO nog méér bevoegdheden te geven. De WHO zou, indien de voorstellen van de EU gevolgd worden, nu ook zijn zegje krijgen in zaken zoals (buitenlandse) investeringen, overheidsaanbestedingen en concurrentiewetgeving. Landen die de regels van de WHO niet volgen, zouden voor handelspanels van de WHO kunnen worden gebracht én veroordeeld worden.

Deze benadering is niet de juiste weg. Als er één boodschap is die de 'andersglobaliseringbeweging' duidelijk wil maken aan regeringen en politici, dan is het de boodschap dat vrije wereldhandel géén doel op zich mag zijn. Vrijhandel kan een hefboom zijn van economische en sociale vooruitgang, maar dan enkel op voorwaarde dat die handel gekaderd wordt door sociale, ecologische en andere maatschappelijke criteria. De filosofie van de WHO zet echter alles op zijn kop. Voor de WHO en vele handelsministers is vrijhandel niet alleen een noodzakelijke maar ook de enige én de voldoende voorwaarde voor ontwikkeling. Vrijhandel en de ermee gepaarde teugellose concurrentie worden zo het kader waarnaar regeringen hun sociaal beleid en hun ontwikkelingspolitiek moeten richten...

Dé inzet van Cancun is groot voor de andersglobalisering. Enerzijds moeten we vermijden dat de WHO nog meer nieuwe thema's en bevoegdheden krijgt en een nog grotere waakhond wordt dan ze nu al is. Anderzijds moet diezelfde WHO terug op zijn plaats worden gezet. Vrijhandel en de WHO mogen zich niet langer afspelen boven sociale normen en mogen instellingen zoals de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) niet negeren. In de plaats daarvan moet de WHO erkennen dat een sociale dimensie broodnodig is in de wereldhandel en dat de IAO daarbij de leidende rol moet spelen.

Luc Cortebeek
Voorzitter ACV

Josly Piette
Algemeen Secretaris ACV

Een stukje voorgeschiedenis:

Van Seattle over Genua naar Doha

Seattle 1999 ... Massale demonstraties van vakbonden en NGO's brengen in de VS tienduizenden mensen op straat en slagen erin om de ministerconferentie van de Wereldhandelsorganisatie danig in de war te sturen. Deze protestacties, samen met de weigering van een blok van ontwikkelingslanden om er nog maar eens een nieuwe ronde van liberalisering van wereldhandel door te drukken, kelderden de onderhandelingen.

De handelsministers van de 146 lidstaten van de WHO moeten onverrichterzake naar huis terugkeren. Meteen is de 'andersglobaliseringsbeweging' geboren, een beweging die instellingen zoals de WHO, IMF (*Internationaal Monetair Fonds*), Wereldbank ervan beschuldigt om een wereldeconomie te promoten waarin winsten en commerciële belangen de voorrang krijgen op fundamentele mensenrechten en democratie. De 'andersglobaliseringsbeweging' rust niet op de lauweren van Seattle. Telkens wanneer er internationale economische topontmoetingen zijn, is het prijs. Genua, Praag, Washington, Brussel, Evian: steevast zijn er massale aanklachten tegen het neo-liberale project van een globalisering die tot doel heeft alles te commercialiseren en systematisch de rol van de overheid terug te dringen.

Maar de politieke en commerciële lobby die de WHO aanstuurt is evenmin van gisteren. Nadat eind 2000 de Amerikaans economie in elkaar stuikt en de wereldhandel in een crisis meesleurt en de wereld quasi moreel verplicht is om na de terroristische aanslag van 11 september 2001 de VS te steunen, ziet de WHO zijn kans schoon en waagt men een nieuwe poging. In Doha, midden in de woestijn van het Midden-Oosten, en dus ver weg van mogelijke protestacties, wordt een nieuwe ministerconferentie bij elkaar geroepen. Net zoals in Seattle is het de bedoeling dat deze ministers een consensus bereiken over verdere stappen om resterende barrières voor internationale vrijhandel af te breken.

Tegelijkertijd worden alle mogelijke en onmogelijke onderhandelingstrucs boven gehaald. Het principe van de WHO is dat elk land één stem heeft en dat beslissin-

gen bij consensus worden genomen. Dit verhindert echter niet dat rijke landen de WHO domineren. En dat gebeurt ook in Doha: beslissende vergaderingen gaan door in 'green rooms', d.w.z. achter gesloten deuren waarbij niet alle landen aanwezig zijn. De conferentie van Doha zélf wordt onverwacht verlengd, zodat deelnemers van een aantal ontwikkelingslanden in de problemen komen met hotel en reisarrangementen. En om het verzet van India te breken, leest de voorzitter van de conferentie op de eindvergadering een verklaring voor die preciseert hoe sommige eindteksten gelezen moeten worden. Nadat de eindstemming dan gebeurd is en de verklaring van Doha is aangenomen, stellen de Europese Commissie en de VS dat de preciseringen van de voorzitter een persoonlijke verklaring zijn die niet bindend zijn (het ging met name over de voorwaarden die vervuld moeten zijn vooraleer men na Cancun onderhandelingen kan opstarten over nieuwe thema's zoals o.a. een investeringsakkoord, zie verder). U merkt het, het gaat er allesbehalve netjes aan toe in deze WHO.

Op weg naar Cancun

In Doha werd anno 2001 een consensus bereikt om binnen de WHO de volgende jaren onderhandelingen te voeren over precieze thema's inzake een verdere liberalisering van wereldhandel (zie kader). De afgelopen jaren werd in Genève (waar de hoofdzetel van de WHO is) in diverse werkgroepen en comités druk onderhandeld door de afgevaardigden van de 146 lidstaten van de WHO.

In Cancun zijn het echter de ministers van handel die samenkomen. In Cancun zullen die ministers:

- een stand van zaken opmaken van de lopende onderhandelingen en deze zo nodig te deblokken (wat zeker nodig zal zijn!);
- nagaan of er een consensus is over de modaliteiten van onderhandelingen over nieuwe thema's zoals een investeringsakkoord, zodat die onderhandelingen ook effectief van start kunnen gaan.

Na Cancun nemen de werkgroepen binnen de WHO de onderhandelingen terug over. Het is dan de bedoeling om tegen 1 januari 2005 de onderhandelingen af te ronden en tot een eindakkoord te komen. Dit akkoord moet trouwens een globaal akkoord zijn (wat men een 'single undertaking' noemt). Er is m.a.w. géén akkoord als er niet over elk deelonderwerp een consensus wordt bereikt.

Doha: een onderhandelingsronde

De verklaring van Doha bevat een onderhandelingsprogramma van niet minder dan 21 punten. Het gaat om zaken zoals het openen van markten voor landbouwproducten en het verminderen van landbouwsubsidies, het vrijmaken van handel in diensten (het beruchte GATS akkoord), het herzien van het akkoord inzake intellectuele eigendomsrechten om ontwikkelingslanden toegang te verlenen tot betaalbare medicijnen (het TRIPS-akkoord), het verminderen van douanetarieven voor niet-landbouwproducten, het onderzoeken van de relatie tussen WHO-akkoorden en multilaterale milieuconventies, voorzien in een speciale en gedifferentieerde behandeling voor ontwikkelingslanden, het afspreken van modaliteiten om onderhandelingen over nieuwe thema's zoals investeringen op te starten).

Omdat heel wat van deze thema's problemen behandelen die vooral ontwikkelingslanden betreffen (denk bv. aan

WHO: nu reeds machtige speler

1. Tot de tanden toe gewapend om vrijhandel af te dwingen

De laatste vijftig jaar zijn verschillende wereldhandelsrondes met de regelmaat van een klok georganiseerd geweest. De WHO en vrijhandel kwamen hier steeds gesterkt uit.

In de jaren vijftig was de initiële bedoeling om de douanetarieven en importheffingen die in de jaren dertig naar spectaculaire hoogtes waren gebracht (met de bedoeling om de crisis op andere landen af te wentelen) terug naar een normaal niveau te brengen. Daaruit resulteerde het GATT-akkoord (het akkoord over handelstarieven op de invoer van goederen), een akkoord dat administratief werd opgevolgd door een beperkt GATT-secretariaat met zetel te Genève. In de context van het GATT-akkoord zijn diverse handelsrondes in de loop van de decennia erin geslaagd om de importtarieven steeds lager te brengen, zelfs in die mate dat de nullijn stilaan in zicht komt. Dit is zeer duidelijk voor industriële landen die ondertussen een gemiddeld tarief toe passen van slechts 5,2% (hoewel voor

invoer van 'gevoelige' producten zoals landbouwproducten uit ontwikkelingslanden er spectaculaire tariefpieken kunnen zijn).

Landen spelen echter niet altijd een eerlijk spel wanneer het op handelspraktijken aankomt. Hoe meer de importtarieven verlaagd werden, hoe meer landen bijkomende reglementeringen oplegden die in feite tot doel hadden om de eigen nationale producenten te beschermen tegen ingevoerde producten.

voor de ontwikkelingslanden?

toegang tot medicijnen, speciale behandeling van ontwikkelingslanden, de landbouwsubsidies van industriële landen die de wereldmarktprijzen voor boeren in het Zuiden onderuit halen,...) wordt Doha, niet zonder enig gebrek aan gevoel voor strategische marketing, een 'ontwikkelingsronde' genoemd. Slim bekeken, want wie tegen Doha is kan meteen bestempeld worden als iemand die pleit tegen de belangen van ontwikkelingslanden.

Het verlenen van het 'cachet ontwikkeling' belet echter niet dat alle gesprekken over juist al die thema's die van belang zijn voor ontwikkelingslanden in de WHO te Genève de afgelopen twee jaar door de VS en de EU geblokkeerd werden. Voor deze thema's werd dead line na dead line gemist en staat men niet verder dan in Doha... Enkel wat het GATS akkoord betreft, waar vooral de EU en de VS vragende partij zijn en de ontwikkelingslanden dit eerder ondergaan, zijn er stappen vooruit gezet geweest.

Dit werd de laatste twee decennia steeds duidelijker. Ontwikkelingslanden bv. beweren dat de helft van hun potentiële uitvoer van vlees, fruit en groenten niet kon plaatsvinden omdat deze niet in overeenstemming was met allerlei technische normen en voorschriften. Een uiterst cru voorbeeld is de VS waar de administratie van de ene dag op de andere besliste dat de koolvis die vanuit Cambodja werd ingevoerd geen echte koolvis meer was maar een speciaal soort vis waardoor de invoer ervan de facto verboden werd en waardoor de eigen visindustrie beschermd werd.

Vandaar dat in de Uruguay-ronde (1994) de fundamenten werden gelegd voor een organisatie die tot taak kreeg om de 'vrijheid van wereldhandel' te bewaken én te sanctioneren. Met het afsluiten van deze Uruguay-ronde in '94 was de beruchte 'Wereldhandelsorganisatie' geboren.

Om de 'vrijheid van wereldhandel' te bewaken en om niet-tarifaire handelsbelemmeringen op te ruimen krijgt de Wereldhandelsorganisatie de opdracht om zogenaamde 'disciplines' uit te werken en toe te passen. Deze 'disciplines' zijn een geheel van principes, procedures en regels die tot doel hebben om nationale wetgeving en praktijken systematisch te toetsen en aan banden te leggen zodat deze in overeenstemming zijn met het WHO-principe van vrijheid van handel.

Eén illustratie kan dit verduidelijken. Met de Uruguay-ronde van '94 werd, naast vele andere akkoorden, een akkoord in de schoot van de WHO ondertekend m.b.t. de 'technische handelsbarrières' ('Agreement on Technical Barriers to Trade'). Dit akkoord (één van de vele akkoorden die binnen de context van de WHO tot stand zijn gekomen) bevat het basisprincipe dat in de internationale handel niet naar productieprocessen en productiemethodes mag worden gekeken. Met andere woorden, voor de WHO zijn de sociale of ecologische omstandigheden waarin een product wordt gemaakt van geen enkel belang. Wat telt voor de WHO is het product zélf. Producten die gelijkaardig zijn moeten gelijk behandeld worden, wat ook de herkomst is van het product én wat ook de omstandigheden zijn waaronder de productie gebeurt. In de korte bestaansgeschiedenis van de WHO komt dit principe keer op keer terug:

- de WHO bestempelt het Europese invoerverbod van met hormonen behandeld vlees als een overtreding van het akkoord inzake technische handelsbarrières. Dat in andere internationale akkoorden inzake milieu en volksgezondheid sprake is van een voorzorgsprincipe waarop men zich kan baseren om bepaalde producten of productiemethoden te weigeren, wordt door de WHO en zijn panels van handelsexperten (zie verder) van tafel geveegd. Met het verbod op de invoer

van graan dat genetische gemanipuleerd is, dreigt Europa een zelfde weg op te gaan. Uit schrik dat de VS (waar de grote voedingsmultinationals gespecialiseerd zijn in deze technieken) de EU zouden aanklagen bij de WHO en uit schrik dat de WHO de EU zou veroordelen, stelt de Commissie voor om dit soort van granen (waarvan de gevolgen op milieu en mens totaal onbekend zijn) toch toe te laten, zij het met een specifieke vermelding op alle producten die genetisch gemanipuleerd graan bevatten. Maar ook dit voorstel van 'labeling' zou wel eens een overtreding van het WHO-principe kunnen zijn. Zoals gezegd, het WHO-akkoord stelt dat de wijze waarop een product gemaakt wordt geen rol mag spelen bij het handeldrijven. Sommigen drijven dit principe ver door en stellen dat dit ook van toepassing is op initiatieven zoals het verlenen van een sociaal of ecologisch keurmerk aan producten. Door sociale/ecologische keurmerken te verlenen waarschuwt men de consument voor de productiepraktijken uit bepaalde landen, en dat mag niet. Of hoe men in naam van vrijheid van handel zo ver gaat dat men u en ik bewust dom tracht te houden om de keuzevrijheid van consumenten, toch een essentiële pijler van een vrije markteconomie nietwaar, in te perken;

- héél sprekend én schrijnend voor de vakbeweging is het voorbeeld van Myanmar (het vroegere Birma) waar de militaire dictatuur de bevolking onderdrukt en dwangarbeid oplegt om wegen, industrierreinen en hotels aan te leggen die dan gebruikt worden door multinationale ondernemingen zoals Totalfina, Accor,... Enkele jaren terug riep de IAO (Internationale Arbeidsorganisatie) de regeringen van de wereld dan ook op om, rekening houdend met de wijd verspreide dwangarbeid in Myanmar en met de onwil van de militaire regering om in deze situatie beterschap te brengen, de economische en handelsbetrekkingen met dit land zoveel mogelijk te beperken. Alleen, Myanmar is lid van de WHO én kan zich dus beroepen op dit beruchte handelsakkoord om te stellen dat andere landen dwangarbeid niet mogen inroepen om import uit⁽¹⁾ Myanmar te beperken. De andere landen van de WHO weten dat en waren er dus niet op gebrand om de IAO-oproep op te volgen. Tot op heden woekert het regime van Myanmar voort en blijft het extreme sociale dumpingpraktijken toepassen waardoor die ontwikkelingslanden die de fundamentele werknemersrechten wél ernstig nemen, benadeeld worden. En dat alles onder het goedkeurend oog van de WHO.

(1) Eén artikel in het GATT-akkoord somt wel een aantal uitzonderingen op waarop de algemene GATT-regels niet van toepassing zijn. Eén van die uitzonderingen is gevangenisarbeid (wat beperkter is dan dwangarbeid). Producten gemaakt via onbezoldigde gevangenisarbeid zouden dus wel tot handelssancties kunnen leiden zonder dat de WHO daarover valt.

2. Wetgever, rechter én politieagent

Een heel bijzonder kenmerk van de WHO is dat de WHO niet alleen ‘regels’ uitwerkt, maar ook toeziet op de naleving van die regels én sancties kan uitvaardigen. Dit staat in schrilte tegenstelling met een welbekende traditie die stelt dat wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht onafhankelijk van elkaar moeten zijn, zoniet is het risico op organisaties die té machtig worden en dictatoriale neigingen beginnen te vertonen té groot.

Nochtans beschikt juist de WHO over al deze bevoegdheden, terwijl ze tegelijkertijd een internationale organisatie is die tegenover geen enkel nationaal verkozen parlement verantwoording moet afleggen.

Het bewaken van de afgesloten handelsakkoorden en ‘disciplines’ gebeurt via zogenaamde ‘trade policy reviews’. Regelmatig wordt de handelspolitiek van elke lidstaat van de WHO onderzocht en getoetst op het feit of deze conform de handelsregulering is.

Van groter belang zijn de dispuutenpanels. Een land dat lid is van de WHO en, bv. op basis van een ‘trade policy review’, tot het besluit komt dat zijn ondernemingen schade ondervinden van handelspraktijken van een ander land, kan een klacht neerleggen bij de WHO. De WHO zal dan een panel van diplomaten en handelsexperten samenstellen. Dit panel onderzoekt de klacht, hoort de verdediging van de lidstaat in kwestie en beoordeelt dan of de regulering van betreffende lidstaat inderdaad een inbreuk betekent op de handelsdisciplines en de akkoorden van de WHO. De besluiten van dit panel zijn in de praktijk onherroepbaar, d.w.z. dat de lidstaat die voor het handelspanel van de WHO verschijnt, zich moet onderwerpen aan het oordeel van het panel van experts.

Indien de regering die voor het panel werd gedaagd in het ongelijk wordt gesteld krijgt de regering die de klacht neerlegt het recht om handelssancties toe te passen t.o.v. het andere land om zo de geleden schade te recupereren. En dit zolang de regulering en de handelsbarrières niet worden opgeruimd of aangepast. Toen Europa door de WHO veroordeeld werd wegens het weigeren van vlees met hormonen vanuit de VS, heeft de VS, in uitvoering van de WHO-panelbeschikking, vooral voedingsproducten die van economisch én symbolisch belang zijn voor Frankrijk (Franse kazen en wijnen) gevisieerd met extra tarieven en belastingen. Wat José Bové, bekend leider van het Franse boerenverzet, op zijn beurt inspireerde om met de bulldozer een McDonald’s in Frankrijk met de grond gelijk te maken.

3. Politieagent van de vrijhandel

Dat de WHO probeert te verhinderen dat landen naar niet-tarifaire handelsbarrières grijpen om de verlaging van importheffingen die ze hebben afgesproken te neutraliseren kan nog enigszins begrepen worden. De wijze waarop dit gebeurt is echter totaal onaanvaardbaar en buiten proportie.

Door het ontwikkelen van deze zogenaamde ‘handelsdisciplines’ draait de WHO de normale gang van zaken immers op zijn kop. Normalerweise wordt een markteconomie geacht om te opereren binnen een kader dat door een regering en door maatschappelijke krachten wordt bepaald. Met de WHO is het juist omgekeerd. Landen die dergelijk kader uitwerken en regulering aan de markt willen opleggen worden nu meer en meer geconfronteerd met de vraag of hun beslissingen wel compatibel zijn met het WHO-kader. Als land mag je op papier nog wel wetten stemmen en maatregelen nemen om de volksgezondheid te beschermen, **zolang deze wetten de vrijheid van handeldrijven niet aantasten**. Doen ze dat wel, dan mag het land in kwestie zich eventueel aan een handelsrechtzaak verwachten. Zo werd Frankrijk destijds door Canada voor de WHO gesleept omdat Frankrijk een totaalverbod op asbest had ingevoerd, waaronder de exportbelangen van de Canadese producenten van het gevaarlijk goedje schade ondervonden. In dit bepaalde geval was het oordeel van het WHO-panel tamelijk mild en werd Frankrijk niet gedwongen tot een volledige herroeping van het asbestverbod. Maar het principe op zich is niet gezond. In naam van vrijhandel en commerciële belangen moeten landen zich gaan verdedigen en lopen ze het risico om veroordeeld te worden wanneer ze gerechtvaardigde maatschappelijke objectieven zoals bescherming van volksgezondheid willen nastreven.

Heet hangijzer is ook de vraag wat er gebeurt met verplichtingen die regeringen hebben onderschreven in andere internationale verdragen. Wanneer er een tegenstelling is tussen bv. een multilateraal milieuakkoord of een fundamenteel werknemersrecht zoals vastgesteld door de IAO enerzijds en een WHO-handelsbelang/handelsdiscipline anderzijds (cfr. hierboven voorbeeld Birma), wie trekt dan aan het langste touwtje? Niet de IAO of het milieuakkoord, want daar zijn weinig of geen sancties aan verbonden. Wél de WHO want die kan zoals beschreven handels-sancties opleggen wanneer haar commercieel geïnspireerde richtlijnen niet gevolgd worden.

Ondertussen is sprake van een welbepaalde vermenging van belangen. De internationale ondernemingswereld is er zich perfect van bewust dat het instrumentarium

van de WHO een uitgelezen kans is om, in naam van vrijhandel en handelsdisciplines, de sociale klok honderd jaar terug te draaien en de machtsverhoudingen tussen werkgevers enerzijds en werknemers en politiek anderzijds gevoelig te veranderen. Honderd jaar geleden trok de vakbeweging ten strijd voor democratisch stemrecht en voor het ingrijpen van de overheid in de economie om zo de uitwassen van het ruwe kapitalisme te corrigeren en te zorgen dat de economische vooruitgang aan iedereen ten goede kwam. Nationale regulering was dé weg om een sociale markteconomie te bekomen. Nu ziet de machtige lobby van de multinationale ondernemingen zijn kans om een mondiaal tegenoffensief in te zetten. Diezelfde nationale reguleringen die zorgen voor bepaalde correcties t.a.v. de marktwerking geraken nu overkoepeld met een juridische wereldorde waarin niet het sociale maar wél het commerciële belang voorop staan. Wanneer Europa voor de WHO wordt gedaagd door de VS omwille van het verbod op hormonenvlees en genetisch gemanipuleerde granen, dan zijn het de Amerikaanse voedingsmultinationals die hier in de eerste plaats achter zitten.

Een en ander kan niet beter geïllustreerd worden dan door de uitspraak die Percy Barnevik, toenmalig voorzitter van de raad van bestuur van de multinational ABB, in '95 deed: *"Globalisering is de vrijheid voor mijn onderneming om te investeren waar we willen, voor hoelang we willen, om te produceren wat wij willen, te verkopen waar wij dit willen en dit alles met zo weinig mogelijk verplichtingen inzake arbeidsrecht en sociale conventies"*.

Pittig detail is dat diezelfde Barnevik bij zijn pensionering enkele jaren vertrok met een gigantisch fortuin aan aandelen van ABB, iets waarvan de aandeelhouders van ABB niet op de hoogte waren. De 'vrijheid' waarover Barnevik spreekt is dus in de praktijk ook de vrijheid om het eigen bedrijf en de eigenaars ervan platzak te maken.

4. WHO-instrumenten die nu reeds ter beschikking staan van de ondernemingswereld

De strategie om de WHO te kneden tot een politieagent die in de naam van het bewaken van vrijhandel nationale regulering op de helling zet, kwam reeds in de akkoorden van de Uruguay ronde van 1994-'95 tot uiting.

Tijdens deze onderhandelingsronde deed zware druk van machtige lobbygroepen vanuit de internationale ondernemingswereld er alles aan om akkoorden te krijgen die vooral ten goede kwamen aan hun belang. Drie van dergelijke akkoorden zijn er inderdaad gekomen:

- het TRIPS-akkoord ('Trade Related Intellectual Property Standards') waarbij alle leden van de WHO verplicht worden om de intellectuele eigendomsrechten te beschermen gedurende een periode die op twintig jaar werd gebracht. Eén van

de gevolgen van TRIPS is dat ondernemingen zoals farmaceutische bedrijven gedurende twintig jaar een wettelijke monopoliepositie verwerven en hun producten en medicamenten aan zeer hoge prijzen kunnen verkopen, ook in ontwikkelingslanden die daartoe de financiële middelen hoegenaamd niet hebben. Gevolg: een heel aantal medicijnen (AIDS-remmers bv.) worden onbetaalbaar voor de bevolking in deze landen. Commercieel belang primeert boven volksgezondheid en een brede toegang van de bevolking tot levensnoodzakelijke medicijnen. Maar ook onze sociale zekerheid ondervindt daar de gevolgen van. Enige tijd geleden bleek dat bepaalde kankertesten niet meer hier maar in de VS dienden te worden uitgevoerd omdat de VS-onderneming in kwestie het patent had op de genetische code van het kankergen. Ingevolge TRIPS heeft diezelfde onderneming dan ook rechten op alle onderzoek dat verband houdt met die genetische code. Het gevolg was dat de prijs van dit onderzoek vertienvoudigde;

- naast de TRIPS zijn er de TRIMs (Trade Related Investment Measures). Dit akkoord behandelt internationale investeringen die te maken hebben met de handel in goederen (en niet in diensten, zie verder). Ingevolge het TRIMs-akkoord is het landen verboden om buitenlandse investeerders kwantitatieve restricties op te leggen en moeten buitenlandse investeerders dezelfde rechten en behandeling kunnen krijgen als nationale producenten. Landen kunnen buitenlandse ondernemingen dus niet langer verplichten om een welbepaald deel van hun bestellingen uit te besteden aan nationale ondernemingen, of een minimaal deel van hun productie uit te voeren. Dit maakt dat landen geen instrumenten meer hebben om de integratie van buitenlandse investeringen in hun nationale economie te bevorderen. Ook het verlenen van een meer gunstige behandeling aan nationale ondernemingen is niet meer mogelijk, hoewel die nationale ondernemingen, zeker in de ontwikkelingslanden, meestal geen partij zijn voor de multinationals die over massa's kapitaal, technologie en know-how beschikken. Wat ook niet langer kan met TRIMs is de controle op het draineren van winsten naar het buitenland, hoewel zulke winstestroom naar het buitenland voor ontwikkelingslanden, die continu nood hebben aan deviezen, een zware tegenslag is;
- akkoord nr. 3 is het beruchte GATS-akkoord dat tot doel heeft om de handel in diensten over de grenzen heen vrij te maken van alle mogelijke barrières en belemmeringen. Eén van de verborgen agenda's van GATS is dat internationale dienstengroepen de tot nu toe beschermde miljardenmarkten van publiek onderwijs, gezondheidszorg en openbare nutsvoorzieningen (distributie van water bv.) willen openbreken. "Algemeen belang" wordt dan in deze sectoren vervangen door "commercieel belang". Niettemin blijft de impact van het GATS akkoord dat in '94 werd afgesloten nog zeer beperkt. Maar het is wel de bedoeling van de 'vrijhandelaars' om op deze eerste stappen verder te bouwen en de mazen van het net ook in de dienstensectoren verder te verkleinen.

Wat er in Cancun op het spel staat: WHO nog machtiger?

Dé rode draad die door de onderhandelingsagenda van Cancun loopt is het nog verder versterken van de machtspositie van de WHO zodat de internationale ondernemingsbelangen op nog méér gebieden en via nog méér kanalen de rol van de overheid en het functioneren van een sociale markteconomie kunnen terugdringen en ontmantelen.

In Cancun kan dit gebeuren aan de hand van (minstens) drie akkoorden:

- een volledig nieuw akkoord, zijnde een multilateraal investeringsakkoord;
- een algemeen bindend akkoord inzake overheidsaanbestedingen;
- verdere stappen binnen het reeds bestaande GATS akkoord.

1. Rechten voor ondernemingen, wat met de verplichtingen van investeerders?

Discussie over een multilateraal investeringsakkoord is als het monster van Loch Ness: niet dood te krijgen.

De discussie over een investeringsakkoord op wereldvlak is niet nieuw. Reeds midden jaren '90 probeerde de OESO (de club van de geïndustrialiseerde landen) tot een dergelijk akkoord te komen. Een poging, die omwille van het al té ondernemingsvriendelijke karakter ervan zo massaal werd aangeklaagd dat de OESO ervan afzag en het dossier naar de WHO doorschoof.

In Noord-Amerika is het daarentegen wél gelukt. Het NAFTA-akkoord ('North American Free Trade Agreement') dat reeds in de eerste helft van de jaren '90 werd afgesloten en dat een vrijhandelszone tussen de VS, Canada en Mexico oprichtte, bevat regels die investeringen beschermen. Met uiterst nefaste gevolgen in de praktijk (zie verder). Hoe die investeringsbepalingen in NAFTA tot stand zijn gekomen is trouwens typisch voor een handelsverdrag. Toen NAFTA ondertekend werd was niemand op de hoogte van de verstreckende gevolgen van deze investeringsbepalingen. Enkel de handelsdiplomaten die de teksten onderhandeld hadden wisten ervan en verzwegen de consequenties ervan... tot het te laat was en het verdrag door de parlementen geratificeerd was geworden.

Voor de EU (in mindere mate de VS) is vragende partij voor een volwaardig investeringsakkoord binnen de WHO. Volgens de EU moet dergelijk akkoord zorgen voor meer zekerheid en bescherming van (internationale) investeringen, wat zou leiden tot méér buitenlandse investeringen en zo tot méér internationale handel. In theorie zijn er voordelen voor iedereen. Méér buitenlandse investeringen betekenen niet alleen méér ontwikkeling en economische groei (vooral voor ontwikkelingslanden!). Het betekent ook dat de comparatieve voordelen van internationale handel nog méér worden uitgediept (vooral van belang voor industrielanden: nog goedkopere producten vanuit lage loonlanden). De praktijk is echter niet zo simpel. Uit eigen ervaring met ons industrieel verleden weten we dat 'markten' gecorrigeerd moeten worden. De dynamiek van investeringen moet, via overheidsingrijpen en sociaal overleg, in goede banen geleid worden om te vermijden dat werknemers uitgebuit, het land leeggeroofd en het milieu totaal ontwricht worden. 'Trickle down' strategieën waarbij investeringen geacht worden om synoniem te staan voor mee groei én meer ontwikkeling, werken niet. Investerings volledig trachten af te schermen van de invloed van overheidsbeslissingen is dus een eenzijdige weg.

Hoe een investeringsakkoord overheidsbeleid in ontwikkelingslanden aan banden legt

Een investeringsakkoord zou in de eerste plaats de beleidsmogelijkheden van ontwikkelingslanden ernstig in het gedrang kunnen brengen. Met als gevolg dat buitenlandse directe investeringen vooral winsten voor de investeerders opbrengen en niet of weinig bijdragen tot de ontwikkeling van de economie.

Een investeringsakkoord maakt het onmogelijk voor een nationaal beleid om technologieoverdrachten te bevorderen. Buitenlandse ondernemingen zijn uitsluitend geïnteresseerd in assemblage van onderdelen die uit het buitenland worden ingevoerd. Dergelijke 'schroevendraaier' activiteiten ondersteunen de lokale productie niet waardoor nieuwe technologieën niet verder doordringen. Het gevolg is dat deze investeringen weinig toegevoegde waarde bieden én gebaseerd blijven op de factor van lage lonen. Wat Mexico meemaakt met NAFTA is een sprekend voorbeeld. Dankzij de Noord-Amerikaanse vrijhandelszone kon de grensstreek van Mexico met de VS genieten van een economische boom in de daartoe opgerichte vrijhandelszones ('maquiladores'). Landbouwers die elders in het land van hun bestaansmiddelen werden beroofd omdat Mexico overspoeld werd met door de VS regering gesubsidieerde landbouwproducten konden, weliswaar voor een hongersloon, aan de slag in deze maquiladores. Maar de activiteit van de bedrijven daar bestaat uit het invoeren van allerlei componenten die in Mexico aan de lopende band in elkaar worden geschroefd om de eindproducten dan weer naar de VS-consument te exporteren. De rest van de Mexicaanse economie heeft aan de maquiladores niet veel en boert voort zoals het altijd gedaan heeft. Mexico betaalt nu de prijs voor deze handels- en investeringspolitiek van 'laissez faire/laissez passer'. Nu China toegetreden is tot de WHO komt er een massale delocalisatie aan de gang van ondernemingen die in China kunnen beschikken over arbeid die daar nog goedkoper is dan in Mexico. Mexico verliest buitenlandse investeringen en heeft verzuimd om gebruik te maken van de 'maquiladores' boom van de jaren '90 om de rest

van de economie te versterken. Taiwan in de jaren '80 levert het tegenvoorbeeld. Toen Philips daar een fabriek van halfgeleiders neerplantte, wilde de regering van Taiwan dat componenten niet uit het buitenland zouden worden ingevoerd. Binnenlandse ondernemingen moesten dit doen en Philips werd verzocht om de know how met lokale producenten te delen. Toen Philips weigerde werden plots alle invoervergunningen van het bedrijf nog maar met grote vertraging afgeleverd. Uiteindelijk had Philips geen andere keuze om inderdaad lokaal uit te besteden en te zorgen dat er binnenlandse productiecapaciteit was. Mede dankzij dergelijke technieken wist Taiwan zich te ontwikkelen van het zoveelste lage loonland naar een zekere hoogtechnologische industrie. Dergelijke overheidssturing is met een investeringsakkoord echter onmogelijk. Op basis van een dergelijk akkoord zou Taiwan vlug een WHO-klacht vanwege bv. de Nederlandse regering aan zijn broek hebben.

Een investeringsakkoord maakt het ook onmogelijk buitenlandse ondernemingen te controleren op hun bereidheid om arbeidsnormen te respecteren, of om hen specifieke verplichtingen op te leggen, bv. inzake training van hun werknemers of het tewerkstellen van een minimum aan managers vanuit de lokale bevolking.

Een investeringsakkoord zou ook maatregelen tegen financiële instabiliteit sterk hypothiceren. In sommige voorstellen gaat een WHO investeringsakkoord niet enkel over directe investeringen maar ook over portfolio-investeringen. Het gaat dan niet enkel om materiële investeringen in machines en kapitaalstock maar ook om het in deposito geven van deviezen en het verstrekken van leningen op korte termijn, kapitaalbewegingen die dus eerder speculatief zijn. Tot wat dit kan leiden hebben we in '98 gezien met het uitbreken van de Aziatische crisis. Wanneer de buitenlandse geldverstrekkers om een of andere reden op korte termijn hun geld terug willen hebben is er geen houden meer aan. Kapitaal stroomt uit het land, de munt devalueert en de economie stort als een kaartenhuisje in elkaar. Het is dan ook onbegrijpelijk dat speculanten via een investeringsakkoord terug - of nog meer- de vrije hand gegeven zou worden.

Mogelijke gevolgen van een investeringsakkoord voor de industrielanden

Maar ook de werknemers in de OESO-landen kunnen de gevolgen van een WHO-investeringsakkoord aan den lijve ondervinden. Wat er ingevolge het NAFTA-akkoord aan de andere kant van de Atlantische oceaan gebeurt is hallucinant en een sterke waarschuwing. NAFTA bepaalt dat ondernemingen het recht hebben om regeringen voor een gesloten zitting van experts te dagen wanneer die regeringen zich 'schuldig' hebben gemaakt aan wat NAFTA 'indirecte' of 'regulerende' ont-eigening van investeringen noemt. Wanneer een overheid regulering (het is een-der welk soort van regulering) wijzigt of nieuwe regulering invoert, en wanneer die regulering een bedreiging vormt voor de **toekomstige** en **maximale** winst van de investering, dan heeft de onderneming recht op schadevergoeding. Deze bepalingen (die zoals gezegd in het grootste geheim in het ontwerp van NAFTA-akkoord werden ingeschreven) zijn helaas geen dode letter gebleven maar zijn meermaals toegepast geweest:

- in november 2001 verwittigde Crompton Corporation, een Amerikaanse onderne-ming, de Canadese regering dat men haar wilde vervolgen omdat Canada het gebruik van een schadelijk pesticide 'lindaan' op termijn wilde verbieden. Lindaan is vergelijkbaar met DDT en veroorzaakt kanker en zenuwstoornissen. Het is trouwens verboden in zeven landen, waaronder cynisch genoeg ook de VS;
- in '97 gebruikte Ethyl Corp NAFTA om Canada aan te klagen omdat Canada een toxisch additief in benzine verboden had. Ethyl Corp ging zelfs zo ver om te beweren dat elk officieel regerings- of parlementair debat daarover een ontei-gening van haar investeringen impliceerde omdat de reputatie van de onderne-ming erdoor beschadigd werd. Eén jaar later trok Canada de wetgeving in en betaalde de regering Ethyl 13 miljoen om de zaak te laten rusten;
- Mexico kwam in '96 in aanvaring met een Amerikaans afvalverwerkingsbedrijf Metalclad Corporation. Omdat gebleken was dat het stort waar Metalclad zijn afval dumpte, giftige stoffen doorgaf naar het grondwater wilde het Mexicaanse provinciebestuur de stortplaats sluiten. In 2000 oordeelde het NAFTA-disputen-panel in het voordeel van Metalclad en werd Mexico veroordeeld tot het beta-len van 16 miljoen dollar schadevergoeding.

Lessen voor onderhandelingen over een mogelijk investeringsakkoord in Cancun

Een gewaarschuwd man is er twee waard. Wat met NAFTA gebeurd is zou via de WHO onderhandelingen gekopieerd kunnen worden naar het wereldniveau. Indien dat zou gebeuren dan wordt de regelgevende functie van de overheid (en daarmee het hele principe van democratie) een enorme slag toegebracht. In Cancun moeten we er dus over waken dat de onderhandelingen over een investeringsakkoord niet in die richting gaan.

Hét probleem is echter dat de Cancun-onderhandelingen niet te controleren zijn. Eenmaal de onderhandelaars en diplomaten zich terugtrekken in hun speciale comités in de WHO te Genève is het moeilijk om de onderhandelingsmanoeuvres te volgen. De beste waarborg om te vermijden dat onderhandelingen over een investeringsakkoord de rol van de overheid verder terugdringen is dan ook géén investeringsakkoord te sluiten!

Een tweede les is dat wanneer er gesproken wordt over ‘rechten’ voor investeringen en ondernemingen ook de vraag moet gesteld worden hoe het dan zit met de plichten, in het bijzonder de sociale plichten (respecteren fundamentele arbeidsnormen, geen chantage van regeringen, engagement om sociaal overleg te respecteren en ernstig te nemen) van een onderneming. Deze vraag komt zelfs niet op de onderhandelingstafel. De positie van de internationale vakbeweging (zie bijlage) is dan ook duidelijk: géén investeringsakkoord zonder (o.a. sociale) verplichtingen voor de ondernemingen!

2. De overheid besteedt, de prive beveelt

“Transparantie bij de overheidsaanbestedingen verzekeren”. Daar zou het volgens de onderhandelingsagenda van Doha in principe om moeten gaan. Eén en ander wordt verdedigd met het argument dat transparantie vooral voor de ontwikkelingslanden (die geplaagd worden door corruptie) een goede zaak is.

Uiteraard zijn wij géén voorstander van corruptie. Maar men moet ook de verborgen agenda’s achter dergelijke onderhandelingen zien. Méér dan waarschijnlijk is het de bedoeling om via een WHO-akkoord inzake overheidsbestellingen tot afspraken te komen inzake het openen van de markten van overheidsaanbestedingen van de ontwikkelingslanden, iets wat voor de meer productieve bedrijven van de OESO-landen een uitgelezen kans kan zijn.

Daarenboven bestaat er reeds een embryo van een dergelijk akkoord. Een beperkt aantal industrielanden waaronder de EU, de VS, Japan en Korea heeft reeds een dergelijk akkoord ondertekend (men noemt dit een plurilateraal akkoord, officieel het Government Procurement Agreement). Dit GPA legt niet alleen de verplichting op van 'nationale behandeling' (buitenlandse ondernemingen moeten dezelfde behandeling krijgen als binnenlandse ondernemingen). Daarnaast is er in dit GPA een banvloek uitgesproken over 'niet-economische criteria'. Een regering die met haar aanbestedingen van goederen en diensten een ethische koers wil volgen, kan dus in conflict komen met dit WHO-akkoord. Zoals gezegd, op dit moment hebben enkel een aantal industrielanden dit akkoord ondertekend. Maar wat als morgen bv. China dergelijk akkoord ondertekent? Europese bedrijven zullen dan inderdaad gemakkelijker toegang hebben tot de miljardenmarkt van de Chinese overheid, maar omgekeerd moet Europa dan toelaten dat bv. werkkledij voor de overheid in China wordt geproduceerd in erbarmelijke werkomstandigheden.

Ook andere doelstellingen van het beleid van overheidsuitgaven dreigen zo verloren te gaan. Met een dergelijk GPA zal het niet mogelijk zijn voor een overheid om achtergestelde regio's een duw in de rug te geven, of om bepaalde sectoren van de economie te ontwikkelen.

3. Het dienstenakkoord: weg met lastige regulering!

Begin dit jaar werd de syndicale beweging reeds met het GATS dossier geconfronteerd⁽²⁾. Op dat moment moesten de Europese Unie en haar lidstaten vastleggen welke bijkomende diensten en dienstensectoren men wilde openen voor de wereldwijde concurrentie. Toen reeds bleek dat GATS voetangels bevat.

Zo werd het o.a. duidelijk dat de Belgische reglementering van 1999 inzake het verrichten van diensten in België door arbeidskrachten van buiten de EU niet conform is met het GATS-akkoord dat de EU en België in '94 ondertekenden. De Belgische wet van 1999 voorziet o.a. testen om te zien of er een tekort is aan arbeidskrachten in bepaalde beroepen én om in overleg met de sociale partners vormingsinspanningen te bevorderen. In die sectoren waar het GATS-akkoord van '94 een vrijheid van dienstverlening door buitenlandse werknemers voorziet, is echter op geen enkele wijze sprake van dergelijke arbeidsmarkttesten of sociaal overleg. De Europese Commissie was begin 2003 dan ook formeel: de Belgische wetgeving is in tegenstelling met de reeds bestaande GATS- engagementen en kan

(2) De ACV studiedienst schreef een speciale brochure over de GATS onderhandelingen, te consulteren op www.acv-online.be en www.stopgats.org.

daar geen beroep op doen als puntje bij paaltje komt (als België voor een WHO dispuutenpanel gedaagd zou worden). Eén en ander is wellicht te verklaren door het feit dat de Belgische minister van Arbeid in 1994 eenvoudigweg niet geconsulteerd werd door haar collega van buitenlandse handel toen het GATS akkoord ondertekend werd. Het illustreert alleszins dat GATS niet zo onschuldig is als al eens beweerd wordt.

Naast de onderhandelingen over verdere opening van specifieke dienstensectoren voor de wereldhandel bevat GATS echter nog heel wat andere regels, procedures en disciplines die gebruikt kunnen worden om de zichtbare en sturende hand van de overheid te beteugelen. Tot dusver zijn deze regels nog niet echt gebruikt geweest en dus ook niet in de publieke belangstelling terechtgekomen. Eén van de redenen daarvoor is dat het GATS-akkoord van 1994 deze regels wel vastlegt, maar tegelijkertijd stelt dat binnen vijf jaar nieuwe onderhandelingen moeten plaatsvinden die moeten preciseren hoe de effectieve toepassing van deze regels zal gebeuren. Het loont dus de moeite om te zien over welke regels het nu juist gaat:

- volgens GATS '94 behoudt een nationale regering de vrijheid om van alles te reguleren, **zolang deze regulering niet meer belastend is dan noodzakelijk**. Dergelijke formulering is niet zo onschuldig. Het betekent dat een regering in haar wetgevend werk steeds voor ogen moet houden of er geen andere manier is die minder formaliteiten en minder dwingende maatregelen inhoudt om een gelijkaardig doel te bereiken. Het betekent ook dat de regering in kwestie de bewijslast heeft om aan te tonen dat de uitgeschreven regulering de **minst** verstorende is. Omgekeerd kan een andere WHO-lidstaat (die dan stroman speelt voor sommige grote ondernemingen) steeds argumenteren dat dwingende regulering niet hoeft omdat men ook met voluntaristische bedrijfsconvenanten of vrijwillige bedrijfscodes kan werken. Het wordt bijzonder gevaarlijk wanneer dergelijke juridische spitsvondigheden toegepast zouden worden op de bescherming van werknemers op de arbeidsmarkt. Schaf het minimumloon maar af want armoede kan je ook bestrijden met overheidssubsidies voor de armen! Geen algemeen verbindend verklaring meer van CAO's, want ondernemingen zullen vrijwillige aanbevelingen om een model CAO toe te passen wel opvolgen! Idem voor dwingende maatregelen om de veiligheid op de werkvloer te beschermen!

Zoals gezegd, dergelijke gevallen doen zich tot nu toe niet voor. Maar ondertussen zijn de voorbereidingen binnen de WHO in volle gang. Een bijzondere werkgroep binnen de WHO buigt zich over dit soort vragen en vraagt de lidstaten van de WHO om alle regelgeving aan het WHO secretariaat te bezorgen. Op basis daarvan wil de WHO werkgroep dan die regelgeving identificeren die inderdaad het 'onnodig belastend' is. Opmerkelijk is dat diezelfde werkgroep van oordeel is

dat het niet zozeer gaat om regulering waardoor binnenlandse en buitenlandse dienstverleners verschillend behandeld worden. Neen, het gaat om regulering die té belastend is, zelfs wanneer die 'last' evenredig weegt op zowel buitenlandse als binnenlandse ondernemingen. Is er een betere indicatie dat het de WHO niet enkel gaat om vrijheid van internationale handel maar ook (en vooral) om deregulering en het terugdringen van de rol van de overheid?

Tenslotte willen sommige landen (de VS o.a.) nog verder gaan door voor te stellen dat alle voorstellen van wetgeving en regulering **vooraf** (dus voor dat ze tot wet zijn gestemd) aan de WHO bezorgd moeten worden! Zo wordt de WHO inderdaad een 'big brother' die over de nationale parlementen en regeringen wereldwijd waakt om hun regelgevende functie in te perken;

- GATS stelt, net zoals alle andere WHO-akkoorden, het principe van 'nationale behandeling' centraal. 'Nationale behandeling' wil zeggen dat buitenlandse ondernemingen op een zelfde behandeling recht hebben als binnenlandse firma's. Op dit moment geldt het principe van nationale behandeling binnen GATS enkel voor die dienstensectoren waarvoor het land in kwestie de grenzen heeft geopend. Daarenboven kan een land dan nog uitzonderingen inschrijven op die regel van nationale behandeling. De EU heeft dat bv. gedaan door in haar GATS-verplichtingen te stellen dat 'een subsidie binnen de publieke sector géén inbreuk is op het principe van nationale behandeling'. Daardoor kunnen de lidstaten van de EU subsidies blijven geven aan hun overheidsbedrijven zonder het gevaar te lopen te worden beschuldigd binnen de WHO van discriminatie van concurrerende buitenlandse bedrijven.

Stel nu dat de EU deze afwijking niet had ingeschreven. Dit betekent dat subsidies die de overheid nu toekent aan de publieke en de social profit sector dan ook opgeëist kunnen worden door buitenlandse ondernemingen die niet voor het algemeen belang werken maar wél door het winstmotief gedreven worden. Budgetten van de overheid of de sociale zekerheid die bestemd waren voor sociale doelstellingen komen dan terecht in de handen van de dienst-multinationals. Het kan ook betekenen dat landen, waar er nu reeds concurrentie is tussen publieke en (binnenlandse) privé-sector, hun sectoren moeten openstellen, zelfs al zouden ze dit niet wensen.

Denk bv. aan het onderwijssysteem in België dat deels publiek deels privé (vrij onderwijs) is. Het feit dat het vrij onderwijs in België bestaat en gesubsidieerd wordt, kan via het principe van 'nationale behandeling' aangegrepen worden om te stellen dat wanneer België concurrentie van binnenlandse aanbieders toelaat dit dan ook maar moet voor buitenlandse bedrijven. Harvard University krijgt zo via een sluiske omweg in het GATS-akkoord toegang tot de Belgische onderwijsmarkt én recht op overheidssubsidies.

Respect voor sociale regels in internationale handel:

De grote onbekende voor de WHO

Uit het voorgaande blijkt duidelijk wat we niet willen. We willen niet dat de WHO-machine via Cancun in 'overdrive' komt en nog verder wordt omgevormd tot een pletwals tegen regulerend overheidsingrijpen.

Erger vermijden dan wat er nu al bestaat is één zaak, maar het is niet voldoende. We moeten ook zeggen wat we wél willen, namelijk de bestaande WHO-dereguleringsmachinerie ombuigen en op zijn plaats zetten. Anders gezegd, de WHO en zijn spelregels moeten erkennen dat de sociale dimensie van wereldhandel niet zomaar een resultante is van economische automatismen. De WHO moet erkennen dat die sociale dimensie daarentegen expliciet moet worden uitgebouwd en dat er, in samenwerking met de IAO, voor gezorgd moet worden dat handelsregels en vrije concurrentie op de wereldmarkt niet in de weg staan van sociale vooruitgang.

De internationale vakbeweging (zijnde WVA, EVV en IVVV samen) lanceert dan ook volgende voorstellen. Onderhandelaars van alle regeringen worden uitgenodigd om in Cancun:

- te bevestigen dat men fundamentele arbeidsnormen wil verdedigen en bevorderen;
- voor de eerste keer in de geschiedenis een wereldvergadering te organiseren van handelsministers én ministers van arbeid, samen met de wereldverbonden van werknemers en werkgevers;
- vast te leggen dat fundamentele arbeidsnormen voorrang hebben op handelsregels door de uitzonderingen waarin de handelsdisciplines van de WHO niet van toepassing zijn uit te breiden (technisch gaat het om artikel 20 van het GATT-verdrag en om artikel 14 van het GATS-verdrag);
- een formele overlegstructuur tussen IAO en WHO op te richten, zodat het verband tussen handelsregels en arbeidsnormen diepgaand kan worden onderzocht;
- een onderzoek naar het toepassen van fundamentele arbeidsnormen moet in elke individuele landenstudie inzake handelsbeleid worden uitgevoerd;
- principieel akkoord te gaan om de conclusies van de IAO-commissie inzake de sociale dimensie van globalisering te onderschrijven en te bevorderen;
- de inbreuken op de fundamentele werknemersnormen zoals die in vele vrijhandelszones voor export gebeuren, te veroordelen als een niet toelaatbare scheef-trekking van de handelsstromen.

De volledige syndicale verklaring is beschikbaar op de website van het WVA (www.cmt-wcl.org).

Tot slot

Bouwen aan een andere wereldorde waarin handel, winst en economie geen heilige drievuldigheid zijn maar, naast het sociale en het ecologische, slechts één (hoewel noodzakelijke) pijler van duurzame ontwikkeling is een werk van lange adem.

Toch moet er met dit werk begonnen en voortgegaan worden. De krachten van de globalisering waarin vrijhandel het enige én alleszalmakende is, hebben reeds al te lang vrij spel gehad. Ze moeten een halt worden toegevoerd vooraleer het te laat is en vooraleer nationale regulering en bescherming van werknemers, consumenten, burgers systematisch aangevallen wordt door de WHO-machinerie.

Om dit te bereiken is het ACV actief binnen de internationale vakbeweging. Via het VVA en via samenwerking met het IVVV proberen wij ons steentje bij te dragen tot dit internationale steekspel. Maar ook op nationaal vlak mogen we niet stilzitten. Want beslissingen in Cancun worden uiteindelijk door de nationale ministers en dus ook door de Belgische regering zelf genomen. Op nationaal vlak werken we dan ook samen met NGO's zoals 11.11.11, Oxfam, Greenpeace, Wereldsolidariteit om een breed front uit te bouwen dat de Belgische regering de duidelijke boodschap meegeeft dat het met de WHO en Cancun zo niet langer meer kan en dat een trendbreuk dringend noodzakelijk is. Het ACV heeft, samen met een aantal NGO's en het ABVV begin juni dan ook een verklaring onderschreven die gericht is naar de nieuwe regering. In bijlage vindt u deze verklaring terug.

BIJLAGE

Inzet voor Cancun:

Handel in dienst van duurzame ontwikkeling, niet omgekeerd

Van 10 tot 14 september vindt in Cancun (Mexico) de vijfde Ministerconferentie van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) plaats. In dit perspectief roept een breed samenwerkingsverband van vakbonden, organisaties en bewegingen binnen de civiele samenleving, op tot bezinning over de rol die de Wereldhandelsorganisatie (WTO) speelt in de wereldorde van de 21ste eeuw. De WTO verschijnt als één van de belangrijkste krachten in een onrechtvaardige globalisering waarin de ongelijkheid toeneemt.

De centrale boodschap van het samenwerkingsverband is dat de WTO en de handelsliberalisering terug op hun plaats moeten gezet worden: niet boven maar onder sociale, milieu en ontwikkelingsbepinningen.

De agenda van de volgende ministerconferentie is tweeledig:

1. een doorbraak realiseren in de onderhandelingsronde die tijdens de vorige WTO-top in Doha in 2001 werd gelanceerd voor een verdere vrijmaking van de wereldeconomie. Veel heeft deze zogenaamde "ontwikkelingsronde" nog niet opgeleverd, het minst nog voor de ontwikkelingslanden zelf.
2. een beslissing nemen over de uitbreiding van de onderhandelingen en dus van de WTO bevoegdheden met vier nieuwe thema's, namelijk investeringen, overheidsaanbestedingen, concurrentieregels en "handelsvergemakkelkende maatregelen".

Onderstaande organisaties roepen de nieuwe Belgische regering op om deze conferentie van Cancun aan te grijpen om te ijveren voor een

échte trendbreuk in de huidige, neoliberale, globalisering. De werkelijkheid spreekt het adagio van de WHO tegen dat stelt dat liberalisering de rechte weg is naar evenwichtige groei en welvaart. Het proces van vrijmaking van de wereldeconomie, zoals zich dat nu afspeelt, wordt immers gekenmerkt door een meedogenloze concurrentie waarin landen, regeringen, bevolking en werknemers systematisch en op alle vlakken tegen elkaar worden uitgespeeld. Sociale bescherming, loon- en arbeidsvoorwaarden, levenskwaliteit en overheidssturing om publieke belangen, volksgezondheid, milieu of dierenwelzijn te beschermen of te bevorderen, zijn de dupe van deze bittere competitie. Men bouwt geen economisch paradijs op een sociaal, ecologisch, cultureel en politiek kerkhof.

De WHO heeft alleen oog voor het opheffen van handelsbelemmeringen en houdt processen van sociale en ecologische dumping in stand. Regeringen die niet-commerciële belangen proberen voorrang te geven, worden door WHO-disciplines aan banden gelegd

In weerwil met haar democratische façade (één land, één stem), wordt de WHO beheerst door de rijke industrielanden. Via de WHO leggen zij ontwikkelingslanden een ontwikkelingsmodel dat noch aangepast noch duurzaam is. Dit leidt tot handelsakkoorden die vooral de belangen van de industrielanden in het Noorden behartigen ten koste van de belangen van de meerderheid van de WHO-leden. Dit is noch zinvol, noch duurzaam noch democratisch.

De besluitvormingsprocessen in de WHO moeten dus herzien worden om ze doorzichtiger te maken en een reële participatie toe te laten van alle lidstaten. De integratie van de WHO in het systeem van de Verenigde Naties kan daar zeker toe bijdragen.

Er moet tevens een grondige evaluatie komen van de gevolgen van sociale en ecologische dumping en van de economische, sociale, gender-, culturele en milieu-impact van het WHO-beleid, met oog op een heroriëntering ervan.

In het licht van de crisis waarmee de internationale gemeenschap momenteel geconfronteerd wordt, roepen onderstaande organisaties op tot een versterking van het multilateralisme, en van de Verenigde Naties in het bijzonder. Dit betekent dat er een wereldbestuur moet komen waarin de Verenigde Naties (Wereldgezondheidsorganisatie, UNDP, FAO, UNEP,) en de ILO (Internationale Arbeidsorganisatie) niet langer het zwakke broertje zijn van de WHO, het IMF en de Wereldbank maar daarentegen het sociale, ecologische en maatschappelijke kader aanreiken waarbinnen de wereldeconomie zich moet ontwikkelen.

Het gehele concept van de WHO en zijn rol in de global governance moet dus herbekeken worden. Voor de Belgische regering kan de Conferentie van Cancun al het aangrijpingspunt zijn voor de verwezenlijking van de volgende punten:

- **Sociale aspecten** staan niet op de onderhandelingsagenda van Doha en Cancun. Nochtans kan internationale handel niet losgekoppeld worden van de fundamentele sociale rechten. Daarom moeten de WHO-leden voor Cancun erkennen dat de handelsbesprekingen niet blind mogen gericht zijn op het vrijmaken van de handel, maar dat er rekening moet gehouden worden met sociale aspecten door op wereldvlak een sociale vloer af te spreken. Voor of tijdens de 5e ministerconferentie moet er dan ook een sterkere band en coördinatie tussen de WHO en de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) overeengekomen worden.

- In de ministeriële declaratie van Doha werden **milieu-aspecten** voor het eerst als een apart onderhandelingspunt opgenomen. De onderhandelingsagenda hierover blijft echter uiterst beperkt en de tekst is dubbelzinnig. Om het milieu te beschermen tegen de negatieve effecten van vrijhandel, moet de WHO zich in de eerste plaats schikken naar de multilaterale milieuakkoorden en moeten er inspanningen geleverd worden om tot meer sterke multilaterale milieu - akkoorden te komen. Milieu- en gezondheidsbescherming via toepassing van het voorzorgsprincipe en van product - en procesnormen, mag niet langer als handelsbelemmerend worden beschouwd door de WHO.
- **Ontwikkelingsthema's** staan wél al op de agenda van de WHO. Ontwikkelingslanden hebben ze daar geplaatst: transparantie en inspraak, operationalisering van de "bijzondere en gedifferentieerde behandeling", oplossing van de uitvoeringsproblemen van de bestaande akkoorden zoals de toegang tot medicijnen. Stuk voor stuk dossiers die behoren tot het rechtzetten van de onevenwichten van de Uruguay Ronde, maar die industrielanden alsmaar laten aanslepen, om ze te kunnen gebruiken als pasmunt of instrumenten voor hun eigen agenda, in het bijzonder voor de uitbreiding van de WHO-bevoegdheden. Dit moet stoppen: nog voor Cancun moet er een belangrijke doorbraak in deze dossiers worden gerealiseerd.
- Behalve een **hervorming** van de geschillenregeling bevat de Doha-agenda geen institutionele kwesties. Nochtans is er een grote nood aan meer democratie en transparantie in de beslissingsprocessen en procedures van de WHO. Dit impliceert ook dat er een einde gesteld wordt aan de verwarring tus-

sen de wetgevende, uitvoerende en gerechtelijke bevoegdheden van de WHO, aan de praktijk van geheimhouding in het functioneren van de meeste WHO-organen, aan de praktijk van de 'Green Room' en de 'Miniministeriële conferenties' en aan de schijn-democratie die berust op de methode van de impliciete consensus.

Op het Europees niveau moet het onderhandelings-mandaat toevertrouwd aan de Europese Commissie onderworpen worden aan de instemming en het toezicht van het parlement en getoetst worden aan een ruim publiek debat.

In België zou het parlement jaarlijks een dwingend rapport moeten opstellen over het Belgische WHO beleid, na de regering en de verschillende actoren van de civiele maatschappij, vakbonden, NGO's, verenigingen, te hebben gehoord.

- **Openbare diensten en diensten van algemeen belang** moeten uitgesloten worden van de onderhandelingen over de liberalisering van diensten. Deze diensten moeten ten volle en zonder druk van privatisering of deregulering hun sociale rol kunnen blijven spelen. De regulerende capaciteit van overheden mag niet ondermijnd worden door de privé-sector via WHO-disciplines. Overheden moeten ook kunnen terugkomen op een liberaliserings-maatregel waarvan ze vaststellen dat die desastreuze gevolgen veroorzaakt, en dit na een redelijke termijn, maar zonder dat hiervoor een prijs moet betaald worden. Gezien het belang van de financiële sector in de economische ontwikkeling en stabiliteit moet liberalisering in deze sector met de grootste omzichtigheid behandeld worden.
- Ook in de **landbouwonderhandelingen** is geen vooruitgang geboekt. Door de liberalisering van de landbouwmarkten en de

exportsubsidies in vele industrielanden zijn de prijzen voor landbouwproducten niet meer representatief voor de productieve en sociale realiteit van de meerderheid van de boer(inn)en. Vaak leiden ze zelfs naar een vernietiging van familiale landbouwbedrijven en andere jobs in de landbouwsector. Rechtstreekse en onrechtstreekse exportondersteuning moet worden afgeschaft. De overige landbouwsubsidies moeten geheroriënteerd worden naar duurzame rurale ontwikkeling door de bestrijding van rurale armoede, de verbetering van arbeidsvoorwaarden en de promotie van dierenwelzijn en ecologische duurzaamheid. Om zich tegen goedkope invoer te verdedigen, moeten landen, en in het bijzonder ontwikkelingslanden de mogelijkheid hebben importbeperkende maatregelen te treffen zoals heffingen en kwantitatieve beperkingen. Rijke landen moeten gereguleerde en preferentiële markttoegang verlenen aan ontwikkelingslanden. Er moeten internationale sluitende afspraken worden gemaakt rond productiebeheersing (o.m. onder de vorm van quota) om overproductie en de ineensstorting van prijzen tegen te gaan.

- De problemen rond de toegang tot essentiële geneesmiddelen hebben de controverse rond het **TRIPS-akkoord** nog doen toenemen. Aangenomen onder druk van de farmaceutische industrie, leidt TRIPS tot de privatisering van kennis en levensvormen en tot de vorming van monopolies. TRIPS ondermijnt de Biodiversiteitsconventie, hindert de toegang tot medische zorgen en geneesmiddelen en belet arme landen om levenskwaliteit te verbeteren en hun technische kennis te ontwikkelen. TRIPS hoort niet thuis in de WHO. Water, lucht, zaaigoed en het leven moeten worden beschouwd als delen van het onvervreembare menselijke erfgoed en dus

ontrokken worden aan de logica van de markt. Er moet een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen de begrippen uitvinding en ontdekking en octrooien moeten beperkt blijven tot uitvindingen.

Elk land moet het recht hebben om essentiële generische geneesmiddelen te produceren of in te voeren, in het bijzonder (maar niet alleen) de nodige middelen ter bestrijding van epidemieën zoals AIDS, malaria, longontsteking of tuberculose. Indien de industrielanden in de WHO een herziening van het TRIPS-akkoord blokkeren, dringt een moratorium op de uitvoering ervan zich op.

- Markttoegang voor niet-landbouwproducten is een onderwerp dat de industrielanden op de agenda hebben geplaatst. In plaats van algemene tariefverlagingen die industrielanden en ontwikkelingslanden in gelijke mate treffen, moeten ontwikkelingslanden het recht behouden hun zwakkere industrieën en hun handelsbalans te beschermen en de eigen doelstellingen van binnenlandse industriële ontwikkeling na te streven. De talrijke handelsbelemmeringen die door de industrielanden in stand gehouden worden, zoals piektarieven, quota en oorsprongsregels (zoals voor textiel), moeten worden afgebroken. Tegelijkertijd moet vooruitgang worden geboekt in het respecteren van fundamentele werknemersrechten, zodat werknemers in ontwikkelingslanden ook de voordelen kunnen genieten van deze verbeterde markttoegang.
- De WHO-conferentie van Cancun mag de onderhandelingsagenda niet verzwaren door de toevoeging van **nieuwe thema's**. De huidige voorstellen omtrent overheidsaanbestedingen, investeringen, concurrentieregels en de vereenvoudiging van de handelsprocedures gaan trouwens niet in de goede richting. Wat specifiek het investe-

ringsakkoord betreft, moet er een einde worden gemaakt aan de wildgroei van bilaterale akkoorden. Maar een multilateraal investeringsakkoord dat géén waarborgen biedt voor sociale bescherming, milieuzorg, bekommernis om het dierenwelzijn en de noden van de ontwikkelingslanden, en dat geen bindende en afdwingbare verplichtingen oplegt aan de investeerders (zoals bv de OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen) en dat de regulerende bevoegdheden en beleidsopties van overheden vermindert, is niet aanvaardbaar.

Wij vragen dus:

- om de hiërarchie van de internationale rechtsnormen te garanderen door de WHO te integreren in het systeem van de Verenigde Naties en de vrijhandel te onderwerpen aan de sociale rechten (fundamentele arbeidsrechten, vrouwenrechten) en aan culturele en milieurechten;
- het Noord-Zuid evenwicht te herstellen in de WHO akkoorden wat onder andere de operationalisering impliceert van de “bijzondere en gedifferentieerde behandeling” voor ontwikkelingslanden, een snelle oplossing voor de uitvoeringsproblemen van de bestaande akkoorden, zoals de toegang tot geneesmiddelen; de afbouw van exportsubsidies van de industrielanden; het breken met het protectionisme van de rijke landen;
- een grondige herziening van het TRIPS-akkoord of anders een moratorium op de uitvoering ervan
- een democratisering van de WHO en de herziening van het geschillenregelingsmechanisme zodat het doorzichtiger wordt, toegankelijk voor alle lidstaten en meer rechtswaarborgen biedt (openbaarheid, onafhankelijkheid, ...);
- de uitsluiting van de openbare diensten en diensten van algemeen belang uit het toe-passingsgebied van GATS; de intrekking van

- de vragen tot liberalisering van de watersector die de EU aan 72 landen gesteld heeft
- elk investeringsakkoord te verwerpen dat geen rekening houdt met de sociale bescherming, de milieubescherming en de noden van de ontwikkelingslanden, of dat de beleidsruimte van regeringen zou beperken of hun capaciteit om regulerend op te treden;
- garanties voor een parlementaire controle op het mandaat van de Europese Commissaris van Handel en op de Belgische handelsstandpunten;
- een evaluatie van de bestaande WHO-akkoorden en hun economische, sociale, culturele, gender- en milieu-impact, zoals trouwens voorzien in de Akkoorden van Marrakech.

De uitvoering van deze eisen vergt een herziening van het mandaat dat verleend werd aan de Europese Commissaris van Handel.

Eerste ondertekenaars:

- ACV-CSC
- ABVV-FGTB
- Bond beter leefmilieu (BBL)
- Inter-Environnement Wallonie (IEW)
- Greenpeace
- Koepel van de Vlaamse Noord-Zuidbeweging
- CNCD-Opération 11.11.11
- Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling (VODO)
- ATTAC België- Belgique
- Broederlijk Delen
- KWIA- Steungroep voor Inheemse Volken
- Oxfam Solidariteit-Solidarité
- Oxfam Wereldwinkels
- Le Monde selon les femmes

V.U.: L. Schack, Haachtsesteenweg 579, 1030 Brussel - Augustus 2003
Vormgeving: Lieven Vandenberghe (053 800 999)